

Přenášení úkolů státních orgánů na společenské organizace ve vývoji československého socialistického státu

Jaroslav Houser

V období budování socialismu sehrály v naší zemi, stejně jako v jiných zemích socialistického tábora, významnou roli společenské organizace. Tyto organizační útvary, které jsou součástí aparátu socialistického státu v širším smyslu, byly s to za vedení komunistické strany velmi účinně podchytit a organizovat tvůrčí iniciativu pracujících. V tom tkvěla jejich síla i politický význam. Dobrovolné společenské organizace buď rozvíjely aktivitu podporující činnost státních orgánů anebo docházelo k přenášení úkolů státních orgánů na společenské organizace.

Kriteriem pro posouzení politického významu tohoto přesunu činnosti na společenské organizace je postupující rozvoj socialistické demokracie. Jejím hlavním znakem je zapojování stále širšího okruhu pracujících do správy a řízení společnosti a státu, tedy ustavičné posilování a rozvíjení tvůrčí aktivity pracujících zdola. Pozitivní význam má tento přesun tehdy, jsou-li splněny některé předpoklady, jež rozvoj socialistické demokracie umožňují.

Základním předpokladem je vyzrání objektivních a subjektivních podmínek v přechodném období anebo již v socialistické společnosti. Politické uvědomění pracujících je jednou podmínkou. Uvědomění spolu s dalšími objektivními skutečnostmi je zárukou, že při přesunu úkolů státní správy na společenskou organizaci, nebude tato prosazovat parciální a odstředivé zájmy, které by byly v rozporu s celospolečenskými zájmy socialistické společnosti.

V nižší fázi komunismu existuje totiž v oblasti ekonomických vztahů možnost, aby materiální zájmy různých skupin a vrstev společnosti byly uspokojovány nejenom v souladu, ale i v rozporu se zájmem celospolečenským. Úkolem společenských organizací je přitom vychovávat masu členů k uplatňování zvláštních zájmů v souladu se zájmem celospolečenským.¹

Ke splnění tohoto poslání musí struktura společenské organizace poskytovat záruky, že tvůrčí iniciativa zdola bude se mocí plně rozvinout.

¹ Mlynář Z., *K teorii socialistické demokracie*, Praha 1961, str. 63 a násl.

To znamená, že vnitřní život společenské organizace musí být budován na zásadě demokratického centralismu. Jedině tak je možno zapojovat stále širší okruh pracujících do řízení společnosti.

Jsou-li splněny tyto základní předpoklady, je přenášení úkolů státní správy na společenské organizace jedním z projevů rozvoje socialistické demokracie a může obsahovat také již prvky budoucí komunistické samosprávy.

Úkoly, které byly u nás postupně přenášeny na společenské organizace, spadají do hospodářskoorganizačnické a kulturněvýchovné funkce socialistického státu. Charakteristickým znakem těchto funkcí je, že neexistují v izolované, od sebe oddělené podobě, ale že se navzájem prolínají. Proto i úkoly přenesené ze státních orgánů na dobrovolné společenské organizace mají většinou smíšený charakter. Tak např. účast pracujících na řízení výroby prostřednictvím odborové organizace má převážně povahu hospodářskoorganizačnickou. Naproti tomu při úkolech v oboru nemocenského pojištění, sociálního zabezpečení a péče o bezpečnost práce, které byly přeneseny na odbory, jsou silně zastoupeny prvky výchovné.

K přenášení úkolů státní správy na společenské organizace došlo u nás ve větší míře teprve po únoru 1948, v období budování základů socialismu. V předúnorovém období byly však již vytvořeny pro uskutečnění přesunu nutné předpoklady. Jedním z nich bylo probojování nového politického postavení a nové společenské funkce, zejména nejmasovější společenské organizace na závodech, kterou jsou odbory.

V popředí politických otázek předúnorového období byl boj za jednotu odborového hnutí. Ta vyrostla organicky z národně osvobozenického boje proti okupantům. V předúnorovém období musili však komunisté odrazet útoky proti jednotě odborů, vedené reakční buržoazií a reformistickými živly v některých orgánech Revolučního odborového hnutí. Útoky reakce byly zjevné i zakryté. Zjevným útokem byl např. pokus slovenských demokratů zakládat rozbíječské odborové organizace a zakrytým využít požadavku 80% většiny, předepsané volebním řádem ke zvolení jednotné kandidátky závodních rad k prosazování poměrného zastoupení a použít stranických machinací k torpedování odborové jednoty. Všechny tyto útoky selhaly a pravicový blok v odborech se ocitl v izolaci.

V boji za jednotu odborů se vytvářela organizační struktura Revolučního odborového hnutí. Rodící se socialistické právo bylo základnou pro činnost odborů. Dekret o závodních a podnikových radách z roku 1945 (č. 104/1945 Sb.) zakotvil právně organizační strukturu a pravomoc závodních a podnikových rad. Rovněž zákon z roku 1946 (č. 144/1946 Sb.) vytvořil právní základnu pro činnost odborových organizací.

Vítězným zakončením boje za jednotu Revolučního odborového hnutí

byl I. všeodborový sjezd, jenž se sešel v dubnu 1946. Znamenal organizační konsolidaci odborů a schválil stanovy Revolučního odborového hnutí a jeho organizační řád.

Souběžně s bojem za jednotu Revolučního odborového hnutí bojovali komunisté za jeho postavení v Národní frontě. Předúnorová reakce se snažila zúžit Národní frontu na pouhé seskupení politických stran a vtisknout jí ráz nechvalně známé koalice z dob buržoazní předmnichovské republiky. Komunisté hájili opačnou koncepci. Bránili masový charakter Národní fronty jako jednotné fronty pracujících v čele s dělnickou třídou. S tím souvisel požadavek plného rovnoprávného postavení masových organizací jako složek Národní fronty. Únorové vítězství roku 1948 potvrdilo pak skutečnost, že Národní fronta nebyla a nebude koalicí politických stran parlamentního typu.²

Ačkoli předúnorové období vytvářelo jen přepoklady pro pozdější přenášení úkolů ze státních orgánů na společenské organizace, v jednom směru pokročilo dále. Byla to účast pracujících na řízení výroby prostřednictvím odborů a jejich orgánů. Šlo o instituci za panství kapitalismu v tomto rozsahu neznámou. Činnost odborových orgánů probíhala souběžně s činností státních orgánů a odborové orgány se podílely do značné míry na veřejné správě jako při přímém přesunu správních úkolů ze státních orgánů.

Široká účast pracujících na řízení výroby se zpočátku rozvinula v podnicích, ve kterých byly zřízeny národní správy. Ty neznamenal ještě vyvlastnění kapitalistů, zbavily však početný okruh kapitalistů vlády nad výrobními prostředky. Proto národní správy byly velmi významným socialistickým prvkem národní a demokratické revoluce.

Národní správy byly dosazovány v závodech a bankách, které patřily Němcům, Maďarům a kolaborujícím kapitalistům. Dosazovaly je národní výbory ve spolupráci se závodními radami, které se ustavily jako revoluční orgán ve zdrcující většině závodů již v květnových dnech roku 1945. Dosazování národních správ bylo prováděno zprvu zcela revoluční cestou, vzápětí však již na novém legálním základě rodícího se socialistického právního řádu (dekret č. 5/1945 Sb.).

Úkolem komunistů bylo zajistit operativní řízení a efektivnost výroby v závodech, kde byly národní správy dosazeny. To mělo dalekosáhlý význam pro celé národní hospodářství, protože koncem srpna 1945 řídily národní správy výrobu v 9045 závodech s 923 486 zaměstnanci.³

Politický význam hospodářské prosperity podniků, v nichž byla zřízena národní správa, zdůraznil Kl. Gottwald. Ocenil velkou pravomoc, kte-

² *Tamtéž*, str. 65.

³ *Dějiny KSČ*, Praha 1961, str. 482 a násl.

rou získaly závodní rady a odborové organizace zřízením národních správ a přitom zdůraznil, že dělnická třída převzala velkou odpovědnost před celým národem a že musí dokázat, že závody pod novým vedením budou pracovat lépe, než pracovaly pod vedením dřívějších pánů.⁴

Komunistická strana byla si plně vědoma odpovědnosti za prosperitu podniků, v nichž byly národní správy zřízeny. Orgány, prostřednictvím nichž se uskutečňovalo toto úsilí komunistů, byly odborové organizace a hlavně závodní rady. Ty soustřeďovaly jako mluvčí všeho osazenstva závodu iniciativu pracujících. Schůze závodních rad a shromáždění všech pracujících byly fórem, kde dělníci aktivně vystupovali, učili se hospodařit a řídit výrobu. Ukazovalo se názorně, že odbory jsou školou socialismu a komunismu.

Úkoly odborů v tomto směru se ještě zvýšily po vydání znárodňovacích dekretů první etapy v říjnu 1945. V souvislosti se znárodněním byla postavena na nový právní základ působnost orgánů pracujících na závodech — závodních a podnikových rad (dekret č. 100—104/1945 Sb.). Jejich činnost představovala demokratický prvek při organizační výstavbě národních podniků. Závodní a podnikové rady nepřejímaly sice odpovědnost za řízení podniků, které příslušelo výlučně správě podniků, nicméně však národním a podnikovým radám byla přiznána dalekosáhlá pravomoc poradní a dozorčí.

K přímému přenášení úkolů státních orgánů na dobrovolné společenské organizace došlo až v poúnorovém období. Významným opatřením na tomto poli byl přesun nemocenského pojištění. Zákon č. 102/1951 Sb. stanovil, že pracující, sdružení v Revolučním odborovém hnutí, spravují nemocenské pojištění a rozhodují o něm. Ústřední rada odborů se stala vrcholným orgánem nemocenského pojištění.⁵

Revoluční odborové hnutí připravovalo se ku převzetí těchto úkolů již od II. všeodborového sjezdu roku 1949. Přípravou bylo např. zřizování komisí národního pojištění na závodech.⁶ Jakmile k přesunu došlo, bylo třeba školit, doškolovat a instruovat funkcionářské kádry.

Přenesení nemocenského pojištění zesílilo velmi podstatně odpovědnost všech funkcionářů závodního výboru i členstva. Přesun působil příznivě na upevnění pracovní morálky na závodech a zlepšily se přitom i formy kontroly. Místo kontroly byrokratické, často velmi formální, nastoupila kontrola pracujících přímo na závodech. Bezprostřední účast pracujících na správě nemocenského pojištění se stala školou pracujících a význačným prostředkem upevňování socialistické pracovní morálky.

K nové úpravě úkolů odborových organizací na tomto úseku správy

⁴ Gottwald K., *Spisy XII.*, Praha 1955, str. 63.

⁵ Těsn. zpr. NS, sch. 60 z 19. XII. 1951, str. 82 a násl.

⁶ Erban E., *Protokol II. všeodborového sjezdu z r. 1949*, str. 149 a násl.

došlo v období dovršení socialistické výstavby. Práva odborů při organizaci a provádění nemocenského pojištění byla zakotvena v zákoně č. 54/1956 Sb. (novela č. 16/1959 Sb. a organizační předpisy ÚRO ve vyhlášce č. 91/1958 Sb.). Správa nemocenského pojištění zůstala nadále v rukou pracujících sdružených v Revolučním odborovém hnutí. Provádět nemocenské pojištění příslušelo závodům a odborovým svazům. Administrativní úkoly spojené s prováděním pojištění byly svěřeny závodům. Úkolem Ústřední rady odborů jako vrcholného orgánu nemocenského pojištění bylo toto pojištění organizovat, upravovat a kontrolovat jeho provádění. Ústřední rada odborů byla odpovědná za provádění nemocenského pojištění vládě. Příslušelo jí spravovat i prostředky určené k provádění pojištění, a to odděleně od vlastního jmění Revolučního odborového hnutí.⁷

Se správou nemocenského pojištění připadl odborům závažný úkol bojovat proti absentismu a zvýšenou pozornost věnovat výchově pracujících ke zdravé a bezpečné práci. V roce 1958 bylo zjištěno, že tato odborářská práce v mnohém směru zaostává. Nebyly všude soustavně prováděny rozborů nemocnosti a úmrtnosti a proto nebyla činěna spolu s vedením závodů nutná opatření k jejich odstranění.⁸

Výchovným odborářským prostředkem v boji s absencí staly se soudružské návštěvy. Jejich počet od roku 1958 vzrůstal, nebyly však organizovány na masové základně. Bylo třeba je provádět v úzké součinnosti se zdravotnickými pracovníky a s vedením závodu. Jejich výsledky bylo třeba pravidelně hodnotit a došlo-li ke zneužívání nemocenského pojištění, měly být takové případy veřejně pranýřovány před celým kolektivem pracujících na závodě.⁹

Přes některé nedostatky vykazovala odborářská uvědomovací práce na tomto poli pozitivní výsledky. Tak např. v roce 1958 poklesla smrtelná úrazovost v porovnání s rokem 1957 o 13,3 %. Také na IV. všeodborovém sjezdu roku 1959 bylo konstatováno, že díky předsvědčovací a uvědomovací práci odborů klesla absence pro nemoc a úraz na 4,13 %. Byl to nejnižší stav absence za posledních 10 let.¹⁰

V souvislosti s péčí o nemocenské pojištění provedly odbory roku 1958 prověrku rodinných přídatků, které představovaly 45 % celkových nákla-

⁷ K zákonům o nemocenském pojištění zaměstnanců a sociálním zabezpečení, Informační bulletin ÚRO, č. 1/1957 a P i s c o v á M., Odborové organizace a vykonávání některých státních úloh. Právní obzor, č. 1/1963.

⁸ Výťah ze zprávy o vývoji absence pro nemoc a úraz na 1. čtvrtletí 1957. Informační bulletin ÚRO, č. 8/1957.

⁹ Výťah ze zprávy o zkušenosti s novým zákonem o nemocenském pojištění za rok 1957. Informační bulletin ÚRO, č. 11/1958.

¹⁰ Z u p k a F r., Protokol IV. všeodborového sjezdu z r. 1959, str. 46.

dů na dávky nemocenského pojištění.¹¹ Změny v územní organizaci státu vedly roku 1960 k vydání řady organizačních opatření při provádění nemocenského pojištění (vyhláška č. 191/1960 Sb.).

Úspěšná péče o pracující v nemoci vyžaduje výstavbu zdravotnických zařízení nejen mimo závody, ale i přímo v závodech. Ačkoli v době V. všeodborového sjezdu roku 1963 byla zdravotnická zařízení v 1900 závodů, bylo konstatováno, že rozvoj těchto zařízení se znatelně zpomalil a že se málo zlepšila jejich úroveň. Odborům připadl úkol usilovat o odstranění nedostatků v organizaci a činnosti zdravotnických zařízení, ambulantních i nemocničních. Závady v činnosti zdravotnických zařízení postupně mizí tam, kde závodní výbory zaměřují iniciativu zdravotnických pracovníků i celého kolektivu pracujících na soustavné zlepšování zdravotnické služby a volí přitom správné formy.¹²

Některá oprávnění a úkoly připadly odborům v souvislosti se sociálním zabezpečením (zákon č. 55/1956 Sb. a novela č. 17/1959 Sb.). Byla to zejména účast v posudkových komisích národních výborů (zákon č. 41/1958 Sb., vyhláška Státního úřadu sociálního zabezpečení č. 92 a 133/1958 Ú. l., jednací řády pro obecní a krajské posudkové komise uveřejněné ve Sbírce instrukcí pro výkonné orgány národních výborů pod č. 56/1958 a vl. vyhláška č. 151/1960 Sb.). Do pravomoci těchto komisí patřilo např. rozhodování o úpravě důchodů odsouzených osob (zákon č. 40/1958 Sb.) a význačných představitelů dřívějšího politického a hospodářského života, o sociálních důchodech, o výchovném k sociálnímu důchodu atd. Odbory byly dále zastoupeny v užších dávkových komisích při národních výborech (vyhláška č. 84/1962 Sb.).

Všechny žádosti o důchod zaměstnanců a pozůstalých po nich mají být napříště podávány závodním výborům, které se mají k nim vyjadřovat, pohovořit se žadatelem a zajistit, aby administrativa závodu vybavila žádost a opatřila ji všemi potřebnými údaji. V závodě se má též rozhodovat o zaměstnávání důchodců. Vedení závodu má jednou za půl roku zkoumat a projednat v součinnosti se závodním výborem další zaměstnávání důchodců.

Ke zvýšení účasti odborů došlo i v invalidním řízení. Vedle odborového zastoupení v posudkových komisích připadlo odborovému orgánu — závodnímu výboru — právo zaujímat stanovisko v invalidních případech.¹³

Důležité úkoly při kontrole provádění sociálního zabezpečení připadly

¹¹ *Kontrola hospodaření nemocenského pojištění — prověrka výplat rodinných přídatků.* Informační bulletin ÚRO, č. 4/1958.

¹² *Zupka Fr., Protokol V. všeodborového sjezdu z r. 1963, str. 56.*

¹³ *Informační zpráva o změnách v sociálním zabezpečení — zvýšení účasti pracujících na jeho provádění a kontrole.* Informační bulletin č. 13/1958 a *Zpráva o prvních zkušenostech s rozšířením účasti pracujících na provádění a kontrole sociálního zabezpečení.* Informační bulletin ÚRO, č. 9/1959.

podle vládního usnesení ze 6. června 1958 (č. 514) krajským odborovým radám. Krajské národní výbory jsou povinny pravidelně projednávat otázky sociálního zabezpečení za součinnosti krajských odborových rad. Ty mohou též v dohodě s předsedou krajského národního výboru svolávat podle potřeby společné porady zástupců odborové organizace a národních výborů a projednávat na nich společná opatření směřující ke zkvalitnění sociálního zabezpečení.¹⁴

IV. všeodborový sjezd roku 1959 zhodnotil celkem kladně účast odborů při provádění sociálního zabezpečení, kritizoval však i nedostatky odborářské práce na tomto poli. Odbory nevyužívaly vždy plně svých práv, nevycházely vždy z připomínek a podnětů členských schůzí odborových organizací a bylo třeba důsledněji uplatňovat třídní hledisko, aby výhod sociálního zabezpečení nezneužívali bývalí kapitalisté a jejich přísluhovači.¹⁵

Také v novém zákonu o sociálním zabezpečení z roku 1964 (č. 101/1964 Sb.) byla vytyčena obecná zásada, že orgány sociálního zabezpečení plní své úkoly v úzké součinnosti s orgány Revolučního odborového hnutí. Žádá-li o dávku z důchodového zabezpečení pracovník nebo pozůstalý po něm, podává se žádost v závodě u orgánů základní organizace Revolučního odborového hnutí. Odborům byla zachována jejich účast v užších komisích zřízených u národních výborů při komisi sociálního zabezpečení (tj. v dávkové komisi, v komisi sociální péče a v posudkové komisi). Odbory jsou též zastoupeny v regresivních komisích národních výborů, které rozhodují o náhradách nákladů léčebné péče a důchodového zabezpečení, jež vznikly z důvodu úrazu nebo nemoci z povolání (vyhláška č. 8/1962 Sb.).

Kromě úkolů na úseku nemocenského pojištění a sociálního zabezpečení připadla odborům v poúnorovém období péče o bezpečnost při práci. Stalo se tak zákonem č. 67/1951 Sb., jenž svěřil výkon dozoru nad bezpečnostními opatřeními při práci jednotné odborové organizaci. Ta byla pověřena vykonávat dozor svými orgány inspekce práce. Úkoly dostaly i závodní výbory, při nichž byly zřizovány komise bezpečnosti práce.

Tyto nové formy inspekce práce vyžadovaly širokou základnu aktivistů, kteří by odpovědně a důsledně sledovali otázky bezpečnosti práce a výchovně působili na celý kolektiv pracujících. To byl úkol neobyčejně náročný organizačně i propagačně. Zdařil se jen v části závodů. Odborové orgány mnohdy nevyužily všech svých možností, které jim po právu náležely a neprojednávaly důkladně každý jednotlivý případ, aby byly odstraněny příčiny úrazů a úrazy se napříště nevyskytovaly.

¹⁴ Směrnice ÚRO o účasti pracujících na provádění a kontrole sociálního zabezpečení. Informační bulletin ÚRO, č. 19/1958.

¹⁵ Zupka Fr., Protokol IV. všeodborového sjezdu z r. 1959, str. 46 a 47.

Nepříznivý vývoj pracovní úrazovosti pomáhal odstranit další zákon č. 58/1956 Sb., jenž nově upravil odpovědnost podniků za škody způsobené pracovními úrazy a za náklady léčebné péče a dávek nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení, vynaložené státem v souvislosti s pracovními úrazy. V roce 1958 učinila vláda řadu opatření (vládní usnesení z 25. dubna 1958, č. 382), které zvyšovaly bezpečnost při práci.¹⁶ Rovněž Ústřední rada odborů učinila tehdy opatření, jejichž účelem bylo zvýšit aktivitu odborových orgánů při projednávání smrtelných úrazů. Ty měly být projednávány na členských schůzích, jež byly nejvyšším odborovým orgánem na závodech. V roce 1958 byl zorganizován na závodech měsíc bezpečnosti práce, který byl prověrkou toho, jak odborové orgány plní své uvědomovací úkoly.¹⁷

Bilanci péče o bezpečnost práce provedl roku 1959 IV. všeodborový sjezd. V období od III. všeodborového sjezdu snížila se nemocnost, došlo k trvalému poklesu úmrtnosti a byly stanoveny zásady hmotné odpovědnosti hospodářských orgánů. Péče o bezpečnost práce nepostupovala však tak rychle, jak pro ni vytvářel příznivé podmínky rozvoj socialistického hospodářství. Především bylo třeba, aby odbory zvýšily svou kontrolní dozorčí činnost a účinněji výchovně působily na pracující. Nestačilo již svěřit právo dozoru jednotlivcům, ale bylo třeba zvýšit pravomoc kolektivních orgánů (členské schůze, základní odborové organizace, odborového úseku, dílenských výborů a ovšem též orgánů vyšších, krajských výborů a ústředních výborů svazů).¹⁸

Provedením sjezdových usnesení byla vyhláška Ústřední rady odborů z roku 1959 (č. 105/1959 Ú. 1.). Ta vymezila činnost na úseku bezpečnosti práce závodních a dílenských výborů i jejich pomocných orgánů (úsekových důvěrníků, důvěrníků bezpečnosti práce volených v úsecích a komise bezpečnosti práce, jejíž předseda, člen národního výboru, zastával funkci závodního inspektora práce). Z vyšších orgánů upravovala vyhláška činnost svazových inspektorů práce. Výchovné a uvědomovací poslání odborových orgánů při výkonu jejich činnosti dozorčí a kontrolní je patrné z výčtu úkolů národních a dílenských výborů. Jim bylo mimo jiné uloženo pečovat a školit pracující v zásadách bezpečné a zdravotně nezávadné práce, zvláště pak zaměstnance mladistvé, dosud nezpracované nebo převedené k jiné práci a pracovníky vedení závodu odpovědné za bezpečnost a ochranu zdraví při práci.¹⁹

¹⁶ O některých opatřeních ke zvýšení péče o bezpečnost a hygienu při práci. Informační bulletin ÚRO, č. 9/1958.

¹⁷ Výťah z usnesení předsednictva ÚRO ze 30. I. 1958 o vyhlášení měsíce května 1958 měsícem bezpečnosti. Informační bulletin ÚRO, č. 3/1958.

¹⁸ Zupka Fr., Protokol IV. všeodborového sjezdu z r. 1959, str. 44 a násl.

¹⁹ Vyhláška ÚRO č. 105/1959 Ú. 1. z 29. V. 1959 o úkolech orgánů ROH při výkonu dozoru nad bezpečností při práci. Informační bulletin ÚRO, č. 12/1959.

Také v socialistickém soutěžení a při zlepšovatelském hnutí se projevovalo úsilí pracujících zvýšit bezpečnost práce. Závazky na počest 40. výročí založení KSČ byly např. zaměřovány na snížení úrazovosti na pracovištích.²⁰

Roku 1961 byl vydán nový zákon o bezpečnosti při práci (č. 65/1961 Sb.), jenž zdůraznil, že předpokladem pro stálé a účinné zlepšování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a ostatních pracovních podmínek, zejména pracovního prostředí, je nejširší účast a tvůrčí iniciativa pracujících, Revolučního odborového hnutí a ostatních společenských organizací. Dozor nad opatřeními v závodě, zajišťujícími ochranu života a zdraví pracujících, byl znovu přiznán Revolučnímu odborovému hnutí. Dozor vykonávaly odbory svými volenými orgány a organizací dozoru byla pověřena Ústřední rada odborů. Aktivní účast pracujících při řešení všech otázek souvisejících s prováděním a kontrolou péče o bezpečnost při práci měla zabezpečovat organizátorská a výchovná činnost Revolučního odborového hnutí.

Zásady zákona byly rozvedeny v dopise vlády a Ústřední rady odborů z 15. srpna 1961 (část. 39/1961 Sb.), v němž se uvádí: Předním úkolem Revolučního odborového hnutí je organizovat účast pracujících na řešení otázek souvisejících s prováděním a kontrolou péče o bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Za jejich bezprostřední účasti a aktivní pomoci je třeba pak usilovat o trvalé zlepšení pracovních podmínek a prosazovat důsledné plnění všech zákonných opatření. Vysoce politickým úkolem závodních výborů, dílenských výborů, úsekových důvěrníků, i ostatních odborových funkcionářů je, aby svou organizátorskou činností vedli pracující k udržování pracovní kázně, k přímé kritice a účasti na řešení dosavadních nedostatků.“

Práva a povinnosti orgánů při výkonu dozoru a při péči o ochranu zdraví při práci byly blíže aplikovány ve vyhlášce Ústřední rady odborů z roku 1961 (č. 83/1961 Sb.). Začátkem roku 1963 přijal sekretariát Ústřední rady odborů usnesení o školení funkcionářského aktivu a hospodářských pracovníků o otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jež mělo zajistit jednotný a účinný postup odborových orgánů při provádění dozoru a kontroly.²¹

Roku 1963 byla znovu zhodnocena činnost odborových orgánů na úseku péče o bezpečnost práce, z něhož vyplynuly některé závěry. Rozhodujícím úkolem v činnosti odborových orgánů bylo nahradit pouhé projednávání pracovní úrazovosti cílevědomým řešením příčin úrazovosti a dů-

²⁰ Zupka Fr., těsn. zpr. NS, sch. 8 z 26. VI. 1961, str. 85 a 86.

²¹ Usnesení sekretariátu ÚRO ke školení funkcionářského aktivu a hospodářských pracovníků v otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Informační bulletin ÚRO, č. 1/1963.

sledným uplatňováním prevence. To vyžadovalo věnovat co největší pozornost masové výchově pracujících k bezpečné práci.²²

Výrazem zainteresovanosti a tvůrčí iniciativy pracujících na úseku ochrany a bezpečnosti při práci bylo hnutí hlídek bezpečnosti práce. Členové hlídek svou každodenní činností, soudružskou pomocí a osobním příkladem účinně napomáhali tomu, aby na pracovištích se dodržovala bezpečnostní pravidla. Hnutí hlídek velmi kladně zhodnotil V. všeodborový sjezd roku 1963, jenž uložil odborovým organizacím na závodech poskytovat rozvoji hlídek všestrannou podporu.²³

S rozvíjením socialistické demokracie a s postupem socialistické kulturní revoluce připadla společenským organizacím řada úkolů v souvislosti s bojem proti porušování zásad socialistického soužití a socialistické morálky. Souhrnně lze tyto úkoly označit jako boj proti sociální patologii, tj. proti jednání a chování jednotlivců nebo celých skupin, která jsou v rozporu se zásadami socialistické morálky. Pracující se podíleli na tomto boji za vedení komunistické strany prostřednictvím společenských organizací, zejména odborů, jež plnily tyto úkoly na podkladě a v rámci svých stanovami určených úkolů.

Od roku 1957 byla pro tuto jejich činnost vytvářena nová legální základna. Prvním krokem v tomto směru byl zákon č. 24/1957 Sb. o kárném (disciplinárním) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví.

Význam nové úpravy spočívá především v tom, že rozhodování o drobných případech rozkrádání a úmyslného poškozování socialistického vlastnictví je přeneseno přímo na pracoviště, kde má o kárném provinění rozhodovat vedoucí pracovník nebo zaměstnanec jím zmocněný anebo disciplinární orgán. Všem těmto činitelům je možno při znalosti osoby proviněného i situace na pracovišti zasahovati cílevědomě výchovně. Součinnost a bezprostřední zainteresovanost odborové organizace příslušného závodu je samozřejmým předpokladem řádného rozhodnutí případu. Jen při bezprostřední a stálé spolupráci s odborovou organizací je možno při rozhodování drobných případů rozkrádání a úmyslného poškozování majetku úspěšně bojovat proti příčinám těchto zjevů. Takovým způsobem je možno zajistit bezprostřední mravní působení celého kolektivu na provinivšího se jednotlivce.²⁴

Tato stěžejní zásada je blíže v zákoně rozvedena. Stíhání kárných provinění má vysloveně výchovný ráz. To je patrné již z výčtu kárných (dis-

²² Závěr ke zprávě o uplatňování práv orgánů ROH při výkonu dozoru nad bezpečností a ochranou zdraví při práci. Informační bulletin ÚRO, č. 4/1963.

²³ Z u p k a F r., Protokol V. všeodborového sjezdu z r. 1963, str. 22, a jeho usnesení str. 8.

²⁴ Řeč zpravodaje posl. Mlkvy z 18. IV. 1957, těsn. zpr. NS, sch. 18, str. 243.

ciplinárních) opatření, jimiž je důtka, veřejná důtka anebo důtka s pokutou. Výchovná stránka trestu je v zákoně výslovně zdůrazněna již tím, že kárná provinění nelze stíhati touto cestou, kdyby kárné opatření nestačilo k výchově zaměstnance.

O kárném provinění rozhoduje, jak shora uvedeno, vedoucí podniku nebo jiné organizace socialistického sektoru, po případě zaměstnanec jím zmocněný nebo kárný orgán. K zákonu vydal ministr spravedlnosti směrnice. Kárným orgánem je ředitel podniku a ten může zmocnit po předchozím projednání věci se závodním výborem některého ze zaměstnanců podniku nebo zřídit kárnou (disciplinární) komisi. Po provedeném šetření a zjištění, že jde o drobné rozkrádání, má kárný orgán projednat věc se závodním výborem.²⁵

Závodní organizace Revolučního odborového hnutí na závodě i závodní výbor podílejí se tak velmi aktivně při provádění zákona a to nejen při vytváření kárných orgánů, ale i přímo při provádění řízení.

Kromě této bezprostřední účasti plní Revoluční odborové hnutí řadu dalších výchovných úkolů při provádění akce na ochranu socialistického vlastnictví. Závodní výbory odborových organizací mají rozvíjet za pomoci celého funkcionářského aktivu soustavnou politickovýchovnou práci zaměřenou na ochranu socialistického vlastnictví. Za tím účelem mají odborové organizace na závodech využívat všech prostředků jako tisku, závodních časopisů, rozhlasu, kabinetů odborářské výchovy, školení, závodních klubů, rudých koutků i organizačních schůzí. Na závodech byly zřizovány komise na ochranu socialistického vlastnictví.²⁶ Při hodnocení této akce roku 1958 byly zjištěny úspěchy v některých odborových svazech, kde národní výbory vystupovaly iniciativně a zjištěné poklesky pracovníků veřejně projednávaly a spojovaly s výchovnou prací.²⁷

Velmi blízko k dobrovolným společenským organizacím mají kolektivy soudců z lidu, a to již z toho důvodu, že v místě bydliště úzce spolupracují s občanskými výbory a na závodech s odborovou organizací a jejími orgány. Soudci z lidu byli i aktivními členy komisí, zřízených podle zákona č. 24/1957 Sb. o kárném (disciplinárním) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví.

Činnost soudců z lidu v jejich kolektivech na pracovišti i v místě bydliště lze hodnotit kladně. V mnohých případech získali si při preventivní činnosti i radami spoluobčanům značnou autoritu.

²⁵ Informace o směrnících k provedení zákona o kárném (disciplinárním) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. Informační bulletin ÚRO, č. 18/1958.

²⁶ Hlavní zásady činnosti ROH na ochranu socialistického vlastnictví. Informační bulletin ÚRO, č. 15/1957.

²⁷ Plnění usnesení předsednictva ÚRO z 26. IX. 1957 o zásadách činnosti ROH na ochranu socialistického vlastnictví. Informační bulletin ÚRO, č. 14/1958.

Také rozhodování pracovních sporů, které příslušelo za buržoazní republiky soudům, přešlo na závodní výbory Revolučního odborového hnutí. Nový zákon o postavení závodních výborů základních organizací Revolučního odborového hnutí z roku 1959 (č. 37/1959 Sb.),²⁸ převzal vymezení působnosti závodních výborů při rozhodování pracovních sporů z usnesení IV. všeodborového sjezdu z roku 1959. Závodní výbor nebo orgán, jejž závodní výbor rozhodováním pověřil, řeší spory mezi zaměstnanci a vedením závodu, týkající se vzniku a skončení pracovního poměru i všechny ostatní spory o nárocích vyplývajících z pracovního poměru a spory o nárocích na odměnu za vynález nebo zlepšovací návrh. Při rozhodování pracovních sporů řídí se závodní výbor platnými předpisy a postupuje podle směrnic Ústřední rady odborů. Tyto předpisy stanovily, ve kterých případech je možno uvedené návrhy uplatnit u soudu, zejména, zůstalo-li řízení bezvýsledné.

Usnesení IV. všeodborového sjezdu z roku 1959 blíže rozvedla vyhláška Ústřední rady odborů z 8. září 1959, kterou byly vydány směrnice pro rozhodování pracovních sporů na závodech. Rozhodčí řízení bylo zaváděno na závodech, kde byl volen závodní nebo místní výbor základní organizace Revolučního odborového hnutí, postupně. O jeho zavedení rozhodovaly krajské odborové rady na návrh krajských výborů odborových svazů.

Orgány provádějící rozhodčí řízení na závodech se staly závodní výbory, popřípadě dílenské výbory. Rozhodčí řízení se zahajuje na návrh zaměstnance nebo vedoucího závodu, jestliže se nepodařilo dosáhnout urovnání sporu jednáním mezi účastníky sporu. Je-li toho zapotřebí, může závodní výbor pověřit některou ze svých komisí přípravou materiálu. Posláním rozhodčího orgánu je usilovat o dosažení smíru. Nedošlo-li k němu, může rozhodčí orgán rozhodovat o věci nadpoloviční většinou svých členů. Proti rozhodnutí rozhodčího orgánu může účastník podat do 15 dnů od doručení písemného rozhodnutí sporu námitky. Na podkladě námitek může národní výbor spor přezkoumat a vydat do 15 dnů od podání námitek nové rozhodnutí. Pokládá-li národní výbor námitky za neodůvodněné, je povinen oznámit to účastníkům sporu a postoupit spisový materiál bezodkladně lidovému soudu. Rozhodčí řízení je v tomto případě bezvýsledné a úkolem lidového soudu je projednat spor na základě spisového materiálu, který mu postoupil závodní výbor.²⁹

Účast odborů při rozhodování pracovních sporů a provádění kárného řízení ve státních orgánech a zařízeních státní správy byla zakotvena ve

²⁸ Tisk NS z 3. VII. 1959 č. 342.

²⁹ Vyhláška ÚRO z 8. IX. 1959, kterou se vydávají směrnice pro rozhodování pracovních sporů v závodech. Informační bulletin ÚRO, č. 19/1959.

vládním nařízením z roku 1961 (č. 12/1961 Sb.). Ústřední rada odborů vydala o tom bližší směrnice (vyhláška č. 13/1961 Sb.).³⁰

Široké pole působnosti se otevřelo společenským organizacím při zajišťování socialistického pořádku. Zákon č. 60/1961 Sb. uložil národním výborům úzce spolupracovat při zajišťování socialistického pořádku s dobrovolnými společenskými organizacemi, zejména s Revolučním odborovým hnutím, s Československým svazem mládeže, s družstvy atd. Mají s nimi projednávat závažnější případy porušení socialistického pořádku a radit se s nimi o nejvýhodnější formě nápravy. Pomáhají společenským a jiným organizacím a orgánům, aby se v jejich činnosti stále více uplatňovalo výchovné působení.

Ukládání trestu národním výborem má subsidiární význam. Dochází k němu teprve tehdy, když výchovné působení aktivu národního výboru nebo společenské organizace nestačí k nápravě.

Zákon vytvářel tak podmínky, aby na boji proti drobné trestní činnosti se podílely co nejširší vrstvy občanstva. Zajišťování nejširší účasti pracujících je prováděno za pomoci aktivů národních výborů, zejména občanských výborů a za spolupráce se společenskými organizacemi. Národní výbory jsou oprávněny jednotlivé případy postupovat společenským organizacím, vedení závodu atd. všude tam, kde je možno očekávat, že se tím zvýší výchovné působení.³¹

Forma morálního působení společenských organizací je různá. Mohou protispoločenské jednání projednat a odsoudit a různými cestami zajišťovat převýchovu rušitele. Někdy mohou zasáhnout sankcemi podle svých stanov a doporučeními předloženými vedení závodu.

Z podnětu odborových organizací byly zřizovány v četných závodech soudružské soudy. Jejich posláním bylo využít působení kolektivu na převýchovu rušitelů socialistické pracovní kázně a zásad socialistického soužití. Soudružské soudy mohly v tomto směru často vykonat mnohem více než prokurátor nebo normální soud a mohly mnohem účinněji morálně působit na provinilce. Případy narušování socialistické morálky a soužití byly projednávány za přímé účasti pracujících, takže spolupracovníci provinilce mohli přispívat k objasnění věci a účastnit se i na hodnocení jeho činu.³² Veřejné projednávání případů na závodech za účasti pracujících se tak stalo významným výchovným prostředkem.

Soudružské soudy vznikaly z iniciativy pracujících a již z toho důvodu získaly záhy značnou autoritu na závodech. V letech 1959—1960 pracovalo na závodech a při národních výborech na 800 soudružských soudů.³³

³⁰ Usnesení předsednictva ÚRO z 21. II. 1961 k politickoorganizačnímu zajištění nové úpravy rozhodování pracovních sporů a provádění kárného řízení ve státních orgánech a zařízeních státní správy. Informační bulletin ÚRO, příl. č. 2/1961.

³¹ Reč zpravodaje posl. Červinky z 26. VI. 1961, těsn. zpr. NS, sch. 8, str. 15 a 16.

Značný jich počet byl v Severočeském kraji (167, z toho 135 na závodech a 32 při národních výborech).³⁴

Také instituce místních lidových soudů, která navazovala na tradici soudružských soudů, je spjata s činností, resp. s výchovným působením dobrovolných společenských organizací. Místní lidové soudy nebyly zřizovány proto (zákon č. 38/1961 Sb.), aby výchovnou funkci masových organizací nahrazovaly, ale aby ji doplnily, zkrátka aby pomohly tam, kde vliv společenských organizací nestačil.

Odborové organizace na závodech se podílely značnou měrou při zřizování místních lidových soudů. Zákon stanovil, že o ustavení místního lidového soudu rozhoduje okresní národní výbor. Návrh na jeho ustavení může podat místní národní výbor nebo základní organizace Revolučního odborového hnutí. Počet soudců stanoví rovněž okresní národní výbor po projednání s místním výborem nebo se základní organizací Revolučního odborového hnutí. Soudci jsou voleni veřejným hlasováním na shromáždění občanů na návrh místního národního výboru nebo základní organizace Revolučního odborového hnutí.

Předsednictvo Ústřední rady odborů vymezilo úkoly odborových organizací a odborových orgánů v souvislosti se zřizováním místních lidových soudů. Tak např. okresním odborovým radám bylo mimo jiné uloženo hodnotit činnost dosavadních soudružských soudů v okresech, seznamovat funkcionářský aktiv s obsahem a cílem zákona o místních lidových soudech a pomáhat základním organizacím Revolučního odborového hnutí při ustavování místních lidových soudů. Také krajským odborovým radám připadla řada úkolů (seznamovat funkcionáře se zákonem o místních lidových soudech, pomoc okresním odborovým radám atd.) Ústřednímu výboru odborového svazu zaměstnanců státních orgánů ukládaly směrnice mimo jiné vést základní organizace Revolučního odborového hnutí na soudech, prokuraturách a národních výborech k pomoci místním lidovým soudům.³⁵

Společenské organizace, zejména odbory, soustavně pečovaly o přípravu případů projednávaných místními lidovými soudy a zajišťovaly účast pracujících na řízení, což mělo výchovný význam.

Spolupráce společenských organizací s místními lidovými soudy se opírá o ustanovení zákona, jenž uvádí, že místní lidové soudy spolupracují se všemi orgány a organizacemi, které pečují o výchovu občanů k dodržování socialistického právního řádu, zejména s národními výbory, Re-

³² Zupka Fr., *Protokol IV. všeodborového sjezdu z r. 1959*, str. 54 a 55.

³³ Reč min. spravedlnosti dr. Neumanna z 18. IV. 1961, těsn. zpr. NS, sch. 7, str. 140.

³⁴ Reč posl. Matějčka z 18. IV. 1961, těsn. zpr. NS, sch. 7, str. 149.

³⁵ *Usnesení předsednictva ÚRO k úkolům ROH při ustavování a činnosti místních lidových soudů v závodech*. Informační bulletin ÚRO, č. 10/1961.

volučním odborovým hnutím, Československým svazem mládeže atd., nenahrazují však jejich výchovné působení. Důvodová zpráva k tomu uváděla, že místní lidové soudy mají před projednáváním jednotlivých případů zjistit, zda osoba provinilého občana a závažnost jeho činu poskytuje předpoklady pro jeho nápravu působením společenských organizací. Zjistí-li, že tento předpoklad je splněn, mají věc postoupit tomu orgánu nebo té společenské organizaci, které s přihlédnutím k danému případu mohou v rámci svého výchovného působení věc vyřídit.³⁶

Společenské organizace mají poskytovat místním lidovým soudům všestrannou pomoc. Řízení před místními lidovými soudy může být zahájeno na návrh společenských organizací. Rovněž odvolání proti rozhodnutí mohou podat společenské organizace.

Z těchto předpisů je zjevné, že v souvislosti s institucí místních lidových soudů dostaly společenské organizace, zejména pak organizace Revolučního odborového hnutí řadu úkolů. Zásah místních lidových soudů má organicky navazovat na výchovné působení dobrovolných společenských organizací a toto působení doplňovat. Při poskytování pomoci místním lidovým soudům byly uloženy stejné povinnosti dobrovolným společenským organizacím jako státním orgánům.

Instituce místních lidových soudů je budována na spolupráci se společenskými organizacemi a znamená tak krok vpřed v procesu rozšiřování socialistické demokracie. Dochází přitom k posílení bezprostředního morálního působení kolektivu pracujících na jednotlivce porušující zásady socialistického soužití a morálky.

Také v novém trestním řádu (č. 141/1961 Sb.) je společenským organizacím uložena řada úkolů, které by jinak příslušely státním orgánům. Především bylo uloženo všem orgánům vystupujícím v trestním řízení povinnost spolupracovat co v nejširší míře se společenskými organizacemi a využívat jejich výchovného působení.

Kromě toho základním organizacím Revolučního odborového hnutí a Československého svazu mládeže na závodě, i když obviněný pracující na závodě není jejich členem, a jednotnému zemědělskému družstvu, je-li obviněný jeho členem, přísluší další oprávnění v trestním řízení. Tyto organizace mohou přímo navrhnout, aby se projednávání při hlavním přelíčení zúčastnil jejich zvolený zástupce a podle stanoviska, jež společenská organizace k spáchanému trestnímu činu a k osobě pachatele zaujala, jménem společenské organizace vykonával společenskou obžalobu nebo společenskou obhajobu. Předseda senátu a v přípravném řízení prokurátor jsou povinni poskytnout společenské organizaci na podkladě spi-

³⁶ Tisk NS, č. 36 ze 17. III. 1961.

sú informace potřebné pro rozhodnutí o vyslání společenského žalobce nebo společenského obhájce.

Společenskému žalobci, resp. obhájci přísluší v řízení řada oprávnění jako nahlížet do spisů, činit důkazní a jiné návrhy, účastnit se hlavního přelíčení, klást tam vyslýchaným osobám otázky a podflet se na závěrečných řečech. Společenský žalobce, popřípadě obhájce tlumočí při soudním jednání stanovisko společenské organizace, která ho vyslala. Vychází přitom z bezprostřední znalosti osoby obviněného, jeho poměru k socialistickému státnímu zřízení a jeho poměru k práci, rodině a spoluobčanům. Dalším neméně významným úkolem zástupce společenské organizace je zejména pomáhat při soudním jednání ke zjištění všech okolností případu, k odhalení příčin, které k trestní činnosti vedly a na podkladě těchto zjištění rozhodnout o vině a trestu. Společenský žalobce, popřípadě obhájce zúčastní se tak trestního řízení jako samostatná procesní strana nezávislá na prokurátorovi, popřípadě obhájci, s nimiž ovšem může spolupracovat.

Pro významnost funkce společenského žalobce a obhájce vydala Ústřední rada odborů pro základní organizace podrobné směrnice, ve kterých se stanoví jednotný postup při volbě a vyslání společenského žalobce a obhájce. Přitom bylo třeba přihlídnout k velikosti způsobené škody i k následkům trestního činu. Společenskému žalobci nebo obhájci bylo dále uloženo, aby pro provedení svého úkolu neprodleně informoval závodní výbor Revolučního odborového hnutí, jenž měl zařadit zprávu o výsledku zastupování na pořad členské schůze.³⁷

Ještě pronikavěji se projevuje účast společenských organizací v trestním řízení při převzetí záruky za obviněného. Základní organizace Revolučního odborového hnutí a Československého svazu mládeže, působící na pracovišti obviněného a jednotné zemědělské družstvo, jehož je obviněný členem, mohou na podkladě rozhodnutí členské schůze nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného, který se dopustil trestného činu menší nebezpečnosti pro společnost, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, zejména tím, že nahradil způsobenou škodu nebo jinak se přičinil o odstranění škodlivých následků.

Nabídku převzetí záruky společenskou organizací může převzít již prokurátor v přípravném řízení nebo soud ve stadiu předběžného projednávání žaloby. Prokurátor odevzdá v tomto případě věc místnímu lidovému soudu a sdělí své rozhodnutí společenské organizaci, která záruku převzala a požádá ji, aby ve smyslu záruky vzala na sebe péči o nápravu pachatele a dbala, aby nahradil škodu, kterou svým činem způsobil, jest-

³⁷ Směrnice ÚRO o úkolech základních organizací ROH při ustanovení společenských žalobců a společenských obhájců a při přijímání záruk za nápravu provinilých osob. Informační bulletin ÚRO, příl. č. 1/1962.

líže se tak již nestalo. Také soud po předběžném projednání obžaloby může přijmout záruku společenské organizace, ve stíhání pak již nepokračuje a postoupí věc k projednání místnímu lidovému soudu. Společenská organizace může také navrhnout podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody, nabídne-li převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného.

Základní organizace Revolučního odborového hnutí, která převzala záruku za obviněného nebo odsouzeného, pečuje o jeho převýchovu např. tím, že se postará o jeho zařazení do dobrého pracovního kolektivu. Závodní výbor sleduje stav převýchovy obviněného nebo odsouzeného a informuje o dosažených výsledcích členskou schůzí. Minuly-li se všechny snahy závodní organizace Revolučního odborového hnutí účinkem a provinilý dále setrvává na svých nedostatkách, může členská schůze záruku odvolat.

Závodní odborová organizace je povinna výchovně působit i na provinilce, za něhož záruku nepřevzala. Také takovému provinilci má být věnována všestranná péče a jeho činnost má být soustavně sledována. Zvláštní pozornost je přitom třeba věnovat mladistvým provinilcům.³⁸

V žádném případě nesmí se však základní organizace Revolučního odborového hnutí na závodě připustit izolaci proviněného mimo kolektiv. V tomto směru docházelo k častým závadám. Závody totiž odmítaly přijímat trestané osoby do zaměstnání, což ohrožovalo převýchovu osob propuštěných z výkonu trestu. Zásahy odborů napravovaly tuto situaci a umožňovaly tak zejména převýchovu mládeže, pokud se dopustila trestných činů.³⁹

Poskytnutí záruky společenskou organizací za obviněného je jasným případem přesunu úkolů socialistického soudu na dobrovolnou společenskou organizaci. Je dokladem postupu a rozšiřování socialistické demokracie a znamená zesílení výchovného působení a výchovných úkolů společenských organizací. Bez tohoto výchovného působení se činnost socialistického soudu neobejde. Je to patrné z oprávnění soudu požádat společenskou organizaci o výchovné spolupůsobení, i když trest nápravného opatření je uložen bez její záruky.

Retrospektivní pohled na vývoj právních úprav a všeobecné hodnocení odborových sjezdů i ústředních orgánů odborového hnutí je nepochybně

³⁸ Směrnice ÚRO o úkolech základních organizací ROH při ustavování společenských žalobců a společenských obhájců a při přijímání záruk za nápravu provinilých osob. Informační bulletin ÚRO, č. 1/1962 a Břežanský J. a Telk V., Účast společenských organizací v trestním konání. Právní obzor, č. 1/1963.

³⁹ Pomoc odborových orgánů při umísťování osob propuštěných z výkonu trestu a další péče o tyto osoby. Informační bulletin ÚRO, č. 14/1958.

jen prvním krokem studia tak závažné otázky, jakým je přenášení úkolů státních orgánů na společenské organizace. Podrobné zhodnocení dosavadních zkušeností si vyžádá další hlubší průzkum kladných i záporných rysů dosavadní praxe. Také zde jako na jiných společenskovědních úsecích neobejdeme se bez šetření prováděnými sociologickými metodami. (Např. reprezentativní šetření o práci odborových organizací a jejich orgánů na úseku přenesených úkolů v určitém okruhu závodů.)

Již sama retrospektiva právních úprav ukazuje velmi jasně význam přesunů pro život socialistické společnosti. Přenášení úkolů státní správy a soudnictví na dobrovolné organizace znamená nepochybně, jsou-li splněny základní politické předpoklady přesunu, rozšiřování socialistické demokracie. Také při provádění úkolů orgány socialistického státu rozšiřuje se a sílí aktivní účast pracujících a tím i demokratický charakter socialistického zřízení. Socialistická demokracie se rozvíjí po obou kolejích, a to státního aparátu v užším slova smyslu i dobrovolných společenských organizací; chápat přesun jako výlučný projev demokratizace anebo za vyšší její formu bylo by nesprávné. Kromě toho je třeba zdůraznit, že i při přesunu donucovací moc státního aparátu nemizí. Činnost společenských organizací je upravena právem a socialistické právo poskytuje také společenským organizacím při výkonu jejich funkcí účinnou pomoc a podporu.

Tím vším není snižován význam přesunu. Je nesporně jedním z ukazatelů narůstání socialistické demokracie a prohlubování základů socialistické společnosti bude doprovázeno nepochybně vzrůstajícím významem společenských organizací a rozšiřováním jejich pravomocí v oblasti, která byla dříve vyhrazena státním orgánům.

ПЕРЕНОС ЗАДАЧ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ НА ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ ЧЕХОСЛОВАЦКОГО СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ГОСУДАРСТВА

Яр. Гоусер

(Резюме)

Общественные организации, особенно профсоюзы сыграли важную роль при строительстве социализма в ЧССР. Одной из форм расширения социалистической демократии является передача задач государственных органов этим организациям. Такая передача обусловлена демократической структурой общественных организаций и политической

сознательностью трудящихся, которые содействуют развитию творческой инициативы снизу и соблюдению интересов общества в целом.

В период, предшествовавший февралю были созданы политические и организационные предпосылки передачи задач управления и суда общественным организациям, в первую очередь профсоюзам. Единое профсоюзное движение к этому времени отразило атаки реакции, имевшие целью разбить его единство, и организационно консолидировалось. Вместе с тем коммунисты отстаивали самостоятельное представительство Революционного профсоюзного движения в Национальном Фронте. Профсоюзы уже в дофевральский период участвовали в управлении предприятий (национальная администрация на предприятиях и деятельность заводских советов).

Сама передача осуществилась лишь после Февраля. Первым шагом на этом пути была передача профсоюзам страхования на случай болезни, которую подготовил II Общегосударственный съезд профсоюзов в 1949 г. Она была осуществлена в 1951 г. и реформирована в 1956 г. Вместе с передачей страхования на случай болезни профсоюзам были предоставлены широкие полномочия в области социального обеспечения на случай инвалидности и в старости. Права профсоюзов были закреплены законами 1956, 1959 и 1964 гг. В 1951 г. на профсоюзы была возложена забота о технике безопасности и об охране здоровья трудящихся при работе. Эта деятельность была урегулирована по-новому в 1961 г.

С развитием социалистической демократии и с поступательным движением социалистической культурной революции на общественные организации перешел ряд задач по борьбе с нарушением начал социалистического общежития и социалистической морали. С 1957 г. под эту деятельность была подведена легальная база и был издан закон о рассмотрении дел по расхищению социалистической собственности и нанесению ущерба имуществу, находящемуся в социалистической собственности. Заводские организации Революционного профсоюзного движения весьма активно участвовали в проведении этого закона в жизнь, и не только при конструировании дисциплинарных органов, но и непосредственно в самом производстве по рассмотрению таких дел.

Деятельность судей из народа в выдвинувших их коллективах и по месту жительства дала весьма положительные результаты. Они приобрели большой авторитет, участие в работе по предупреждению преступлений и обслуживая сограждан в порядке консультаций.

Равно и рассмотрение трудовых споров, входившее при буржуазной республике в компетенцию судов или же административных органов, с 1959 г. перешло к заводским комитетам Революционного профсоюзного движения. Широкое поле деятельности открылось перед общественными организациями при обеспечении социалистического порядка (закон 1961 г.).

По инициативе профсоюзных организаций на предприятиях были созданы товарищеские суды. По их образцу затем были образованы на предприятиях и вне их местные народные суды, правовая база которых была создана в 1961 г.

В уголовно-процессуальном кодексе 1961 г. на общественные организации возложен ряд задач, которые в противном случае осуществляли бы соответствующие государственные органы (делегирование общественного обвинителя и общественного защитника в уголовном производстве, взятие обвиняемого на поруки и т. д.)

Ретроспективный обзор развития передачи некоторых задач общественным организациям свидетельствует о ее значении. Это один из показателей нарастания социалистического демократизма и углубления основ социалистического общества и этот процесс несомненно будет сопровождаться возрастающим значением общественных организаций и расширением их полномочий на области, которые ранее были исключительной доменой государственных органов.